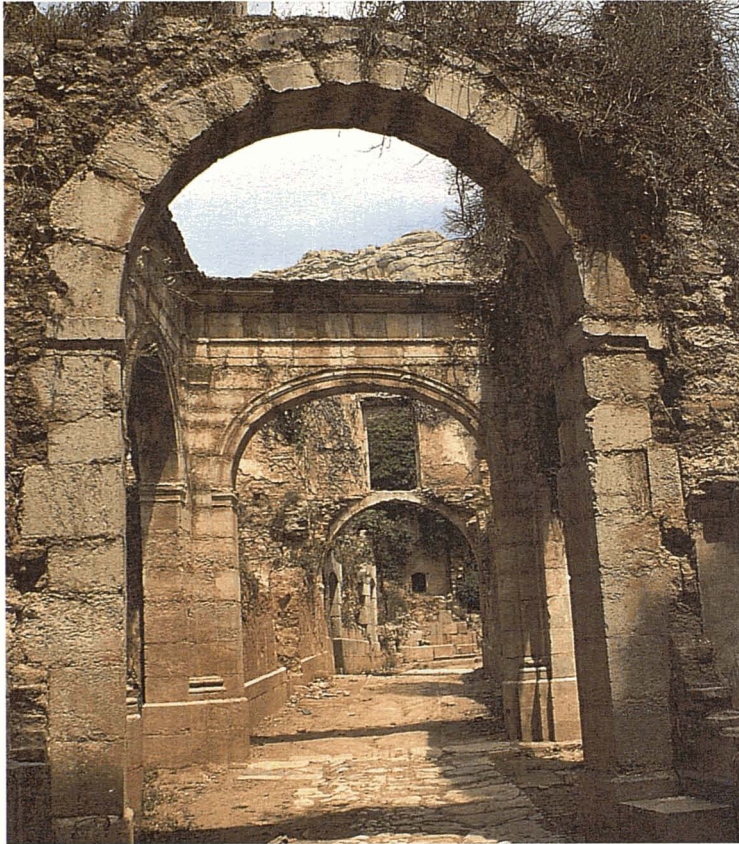

Antiga Cartoixa de Santa Maria d'Scala Dei

Denominació:
Antiga Cartoixa de Santa Maria d'Scala Dei

Terme municipal:
La Morera de Montsant

Comarca:
Priorat

Usos històrics:
Cartoixa

Descripció

En un indret isolat d'excel·lent bellesa paisatgística, al peu del Montsant, originàriament envoltat per frondosos boscos i amb abundància d'aigua, s'edificà l'antiga Cartoixa d'Scala Dei.

La seva tipologia respon a la singularitat d'una vida religiosa a mig camí entre l'eremitisme i el cenobitisme i es fonamenta en una gran racionalitat de l'espai arquitectònic per adequar-lo a la funció.

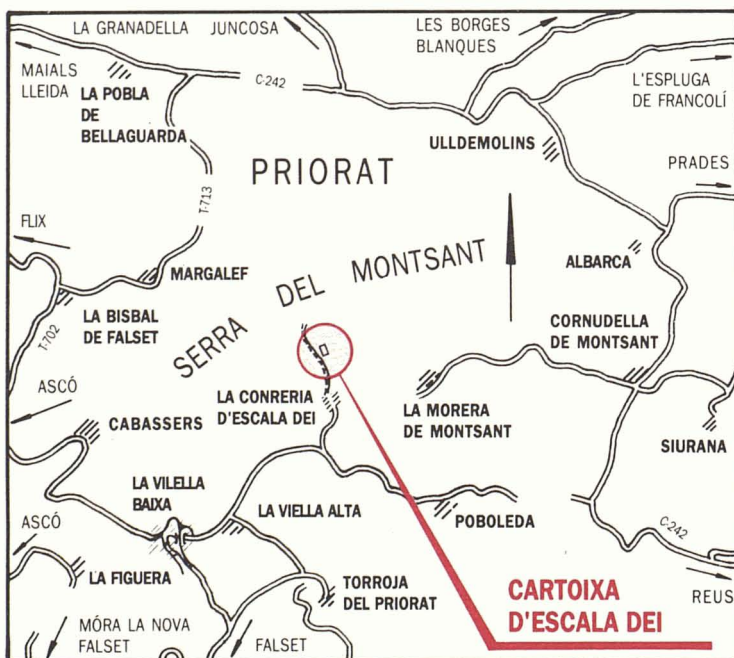
La Cartoixa, globalment parlant, la formen bàsicament la *Domus Superior* o casa alta, dita també la mongia, i la *Domus Inferior* o casa baixa, anomenada la conreria. Complementen el conjunt les terres de conreu i els altres edificis dispersos: molins, granges, etc.

La mongia compagina la funció eremítica amb les cel·les situades al voltant dels claustres, on els monjos es recloïen i s'aïllaven, i la funció monacal que s'exercia mitjançant l'església, el refectori i la sala capitular, com a dependències comunes.

L'hostatgeria, la farmàcia i les dependències per a llecs i criats, disposades en blocs compactes que configuraven recintes, permetien diferents graus d'accés i d'aïllament, fins a arribar a la clausura total de les cel·les.

Una àmplia horta tancada, regada per un enginyós sistema de conducció d'aigües i conreada pels llecs i serfs, subministrava l'aliment per a tota la comunitat.

Scala Dei és fruit de l'adaptació dels esquemes funcionals de la

ESTAT ACTUAL

Regla Cartoixana a la topografia del terreny. Se situa en una superfície aproximada de 300 metres de llarg per 100 metres d'ample dins d'una vall tancada.

La seva distribució es configura al voltant d'un nucli central format per l'església, el refetor, la sala capitular i el claustre gòtic, dit de *recordationis*. Dos grans claustres disposats a banda i banda d'aquest nucli i lligats entre si formant un petit quart claustre, unien les cel·les que disposaven, totes, d'un jardinet.

Immediatament al costat de l'accés, es trobaven les dependències d'atenció al públic: l'hostatgeria, la farmàcia i la capella. A través d'aquest accés principal es passava a un primer recinte, emmarcat per xiprers, que conduïen a la procura, les oficines, els habitatges de personatges importants, i a les dependències dels llecs amb capella pròpia. La façana d'aquest grup donava a la placeta de l'església, davant de la qual era situada la cella prioral, com si en controlés tot el conjunt.

L'església, romànica tardana, és juntament amb el refetor i les restes de la cella prioral, l'únic testimoni visible de la Cartoixa primitiva. Al llarg dels segles, es va anar transformant, ampliant i modificant, segons els gustos del moment, principalment dels segles XV al XVIII. Res no queda de la decoració pictòrica feta pels monjos entres els segles XVII i XVIII, que formaren l'escola dita d'Scala Dei, i entre els quals sobresortiren els Juncosa.

A la correria, situada aproximadament a un quilòmetre de la mongia, es trobaven les dependències destinades a l'explotació de la terra. Juntament amb l'edificació del monjo administrador, hi havia les dependències dels criats, els magatzems, els cups, els cellers, etc, al costat de la capella, que data de la primera època.

Després de la desamortització, la conreria es reconvertí en habitatge dels nous propietaris, es transformaren els edificis i se'n construïren de nous per a la pagesia de l'indret, formant-se un petit poblat, l'actual Escaladei, municipi agregat a la Morera de Montsant.

Història

La fundació de la Cartoixa, el 1163 pel rei Alfons I, respon a l'intent de consolidar els nous territoris conquerits, a la implantació de noves ordes religioses a Catalunya i a la possible transformació d'un eremitisme existent al Montsant en un col·lectiu organitzat.

Inicialment els monjos estaven instal·lats a Poboleda, i no fou fins al 1203 que el Rei Pere I amplia i fità les terres on emplaçaren la Cartoixa d'Scala Dei que donà nom a l'indret. Tota la senyoria prengué el nom del Priorat, que ha perdurat fins ara com a topònim comarcal.

Jaume I, Jaume II, Alfons III i Pere III protegiren i ampliaren les donacions al monestir en aquesta primera època. Nombrosos monarques la distingiren i Felip II de Castella la visità. La Cartoixa assolí un gran prestigi. Diuen que hi va estudiar Arnau de Vilanova i que l'infant Joan d'Aragó, arquebisbe de Toledo i Patriarca d'Alexandria, hi va professar. En fou, aquest, un gran protector i va fer construir el segon claustre, a migdia, amb dotze noves cel·les el 1333.

Berenguer Gallard, el 1403, va fer una donació per construir sis noves cel·les darrere de l'absis de l'església.

Els segles XVII i XVIII són d'una gran activitat constructiva. Es canvia la fesomia de la Cartoixa i resta un conjunt d'inspiració clàssica i barroca, segons es dedueix dels testimonis que encara hi ha. Acabada la guerra de Successió, va servir de refugi als austríacistes.

El segle XVIII, Scala Dei és una

1. ESGLESIA
2. CLAUSTRE "RECORDATIONIS"
3. REFETOR
4. CLAUSTRE
5. CELLA PRIORAL
6. CELLES
7. DEPENDÈNCIES DELS LLECS
8. PROCURA
9. HOSTATGERIA
10. FARMÀCIA I DEPENDÈNCIES.

gran productora de vi i d'aiguardent, cosa que l'enriqueix considerablement.

Amb el Trienni Liberal pateix una primera desamortització i el 1835 la segona i definitiva. A partir d'aquest moment és abandonada, saquejada i incendiada. La propietat passa a mans privades el 1843.

Una acurada excavació arqueològica, ja iniciada per la Generalitat de Catalunya, permetrà de conèixer-ne la grandesa i l'evolució arquitectònica, cosa que la documentació existent i les restes visibles no permeten més que en part.

Bibliografia sobre Scala Dei:

ANIEL, J.P.: *Els inicis de la Cartoixa d'Escaladei. Història i Arqueologia* a "Quaderns d'estudis medievals" núm. 2 Artestudi Edicions, 1980.

BARRAQUER ROVIRALTA, C.: *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX* 2 vols. Barcelona 1906.

CARBONELL E.: *L'art romànic a Catalunya. s. XII* vol. II. Barcelona 1975.

The charterhouses of the Carthusian Province of Catalonia, a "Analecta Cartusiana" vol. 3, Salzburg (Ed. J. Hogg) 1980.

LLADONOSA, J.: *El Montsant i els ermitants*, a "Analecta Montserratensis", vol. IX, Abadia de Montserrat 1962, pàg.325-385.

PLADEVALL, A.: *Els monestirs catalans*, Ed. Destino. Barcelona 1968.